

Palosaaren teollisuusalue

Rahkola ja Saippuan alueet
Inventoinnin päivitys

PALOSAAREN TEOLLISUUSALUE

Inventoinnin päivitys

Palosaaren salmen sekä teollisuusalueen inventointeja on laadittu vuosina 1988 ja 1993 ja näitä inventointeja on täydennetty sekä kokonaisuudesta laadittu yhteenveto sekä arvotus vuonna 1998. (Vaasan XVII:n kaupunginosan, Palosaaren salmen ja Mansikkasaaren rakennusinventointi, Kaj Höglund Pohjanmaan museo). Tutkimusalueeseen on kuulunut tällöin Mansikkasaaren, Palosaaren salmen alue sekä rannan puoleinen teollisuusalue. Kohteista oli kartoitettu niiden ominaispiirteet ja rakennushistoria ja yhteenvetoraportissa esitetty historiallinen viitekehys. Arvotusta ei tässä selvityksessä ole tehty jokaisen yksittäisen rakennuksen osalta vaan koskien osin rakennuksia ja osin kokonaisuuksia.

Laajemmin on Palosaaren teollisuutta ja satama-aluetta sekä myös koulutukseen ja asumiseen liittyviä alueita on käsitelty Simo ja Käpy Paavilaisen vuonna 2007 laatimassa kulttuuriympäristöselvityksessä. (Kulttuuriympäristöselvitys Palosaari-Suntin ranta lähiympäristöineen, Arkkitehtitoimisto Simo ja Käpy Paavolainen).

Valtaosa tutkimusalueesta kuuluu vuonna 2009 vahvistettuun inventointiin valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY Palosaaren satama-, telakka- ja tehdasalue. Alueen rajaukseen ei kuulu Saippuatehdas, sen konttori sekä varastot. (Liite 1. RKY-alueen kartta).

Tämä inventoinnin päivitys on laadittu Palosaaren vanhaan satama-alueeseen liittyvästä teollisuusalueesta koskien Rahkolan ja Vaasan Saippuan kiinteistöjä. Selvitystyö käynnistyi loppuvuonna 2015 ja toteutettiin Pohjanmaan maakuntamuseon ja Vaasan kaupungin kaavoitustoimen kanssa yhteistyössä. Työn teki Pohjanmaan maakuntamuseon rakennustutkija Outi Orhanen. Selvitys pohjautuu edellä mainittuihin aikaisempiin inventointeihin ja selvitystyössä alue sekä sen rakennuskanta ja rakennuksien tiedot tarkistettiin, ympäristössä ja kohteissa tapahtuneet muutokset kirjattiin ja inventointitiedot tarkennettiin, myös arvojen osalta. Raportin kuvat ovat Outi Orhasen, mikäli kuvan yhteydessä ei toisin mainita. Kannen kuva Heimo Hokkasen kotiarkisto.

Inventoinnin tulokset on arvotettu työryhmässä. Arvotustyöryhmään kuuluivat Vaasan kaupungin kaavoitustoimesta Oliver Schulte-Tigges ja Marketta Kujala sekä Pohjanmaan maakuntamuseosta Kaj Höglund ja Outi Orhanen. Arvotuksessa on tausta-aineistona huomioitu aiemmissa selvityksissä esiin nostetut rakennusten ja aluekokonaisuuksien

Kartta 1. Inventointialue jaoteltuna Rahkolan, Saippuan ja rannan makasiinien alueisiin.

Rahkola Oy, Salmikatu 2

Salmikadun varrella oleva tehdaskiinteistö tunnetaan sen pitkäaikaisen toimijan mukaan Rahkolana. Rahkola Oy aloitti toimintansa alueella vuonna 1919 nimellä Antti Rahkola, Yrityksen nimi muutettiin vuonna 1925 Oy Antti Rahkolan Levytehtaaksi ja myöhemmin Rahkola Oy:ksi. Rahkolan tehdas valmisti erilaisia maataloustyökaluja ja myöhemmin myös saranoita ja heloja.

Kiinteistöllä teollisuustoiminta alkoi kuitenkin jo vuonna 1889, jolloin toimintansa aloitti englantilainen sianteurastamo. Vuonna 1910 tiloihin muutti toimintansa kalaverkkotehdas ja vuonna 1919 tilat muuttuivat metalliteollisuuden käyttöön.

Tehdasalueella on jäljellä useita rakennuksia, jotka on rakennettu vuosien 1890-1970-lukujen välisenä aikana. Pääosa rakennuksista on 1900-luvulta, mutta vanhimmat osat ovat ilmeisesti tontilla toimineen Englantilaisen sianteurastamon käyttöön rakennettuja. Rakennuskantaan on tehty merkittäviä muutoksia ja laajennuksia 1930-1950-luvuilla.

Rakennuksien ja niiden osien numerointi viittaa vuonna 1987 laadittuun inventointiin.

Kartta 2. Rahkolan kiinteistön rakennukset

Varasto, Rakennus I (101916497X)

Harjakattoinen peltinen varastorakennus on kiinteistön uusin rakennus ja valmistunut vuonna 1980.

Kuva 1. Varastohalli

Venevaja/varasto Rakennus II ja III (101916493T)

Rannan puolella sijaitsevat puurakenteiset varastorakennukset/ rakennuksien osat ovat ilmeisesti osittain peräisin Englantilaisen sianteurastamon ajalta. Inventoinnin mukaan rakennus II on ollut teurastamon käytössä ja rakennus III, joka on toiminut mm. venevajana, on sijainnut teurastamoalueen ulkopuolella. Molemmat rakennukset on rakennettu vuonna 1890, mutta rakennuksia on laajennettu ja muutettu 1900-luvulla siten, että ne muodostavat yhden yhtenäisen rakennuskokonaisuuden. Tässä muodossa ne ovat jo nähtävissä 1930-luvun ilmakuvissa.

Kuva 2. Teurastamon/Rahkolan kiinteistö 1900-luvun alkupuolella. Tehdas on alkuperäisessä muodossaan ja vieressä kaksi makasiiniriviä, joiden päätyrakennukset ovat säilyneet. Kuva Pohjanmaan museon kuva-arkisto

Kuva 3. Oikealla venevaja/varastorakennus II ja III, vasemman puoleinen rakennus on osa IV, joka liittyy kivrakenteiseen tehdasrakennukseen.

Tehdasrakennus, Rakennusosat IV, V, VI, VII ja VIII (101916496W)

Osat IV-VIII muodostavat kiinteistön piha-alueen keskellä sijaitsevan tehdasrakennuksen. Kaupungin suunnitteluviraston kortiston mukaan rakennus olisi valmistunut vuonna 1890 ja siinä olisi tehty muutoksia vuonna 1957. Rakennus on tiilirunkoinen ja sen päässä, rannan puolella, on puurakenteinen osa IV, joka mahdollisesti on rakennettu jo 1800-luvun lopulla. Tätä tukee myös kortiston antama rakennusvuosi.

Tehdastilana toiminut tiilinen rakennus on rakennettu eri vaiheissa 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla. Rakennus

on tyyliältään
funktionalismia ja se on
säilyttänyt hyvin
alkuperäiset piirteensä
laajennuksista ja
muutoksista huolimatta..
Puurakenteinen
makasiini on ollut
nykyisen
tehdasrakennuksen
paikalla vielä 1930-luvulla
ja osa IV on tämän
rakennuksen
rannanpuoleisin osa.

Kuvat 4 ja 5. Uudempi tehdasrakennus pohjoisen puoleiselta sisäpihalta.

Kuva 6. Tehtaan eteläistä julkisivua.

Tehdasrakennus, Rakennusosat IX, X, XI ja XII (101916495V)

Kiinteistön vanhempi, tiilirakenteinen rakennuskokonaisuus muodostuu eri-ikäisistä rakennuksista. Osa X on muita osia selkeästi vanhempi ja todennäköisimmin peräisin sianteurastamoajalta. Inventoinnin mukaan rakennus on rakennettu vuonna 1890, mitä tukee rakennuksen ulkoseinässä näkyvät ikkuna- ja oviaukkojen holvikaaret.

Inventoinnin mukaan rakennus IX on rakennettu vuoden 1933 jälkeen ja tätä tukee rakennusvalvonnan arkistossa olevat asemapiirrokset, joista käy ilmi rakennuksen rannan puoleisen siiven rakennetun mahdollisesti 1936 ja pohjoispäähän laajennuksia vuonna 1938 eli osa XII. Osa XI on rakennuskokonaisuuden viimeiseksi valmistunut osa ja todennäköisesti rakennettu 1950-luvun lopulla. Tätä tukee alueesta säilynyt ilmakeku, jossa osa XI puuttuu, mutta tontin keskellä sijaitseva tehdasrakennus (IV-VII) on jo rakennettu. Rakennusvalvontaviraston kortisto antaa rakennuskokonaisuudelle valmistumisvuodeksi 1947 ja muutoksia 1951.

Kuvat 6,7 ja 8. Tontin luoteissivulla sijaitseva tehdasrakennus muodostuu eri-ikäisistä osista. Kuvassa 7 oieva osa on jäljelle jäänyt osa vuonna 1890 rakennetusta sianteurastamon rakennuksesta.

Rautavarasto, Rakennus XIII (101916494U)

Puurakenteinen rautavarastorakennus on rankorakenteinen ja betoniperustukselle rakennettu kylmä varastotila. Rakennuksen ulkoasu on tyyliltään enemmän sotia edeltänyttä rakentamista, mutta sitä ei ole esitetty 1930-luvun asemapiirroksissa. Rakennus lienee rakennettu vuonna 1947, mutta on myös mahdollista, että rakennusta on silloin muokattu ja siirretty hieman pohjoisemmaksi.

Kuva 9. Rautavarasto.

Asuinrakennus, Rakennus XIV (PURETTU)

Pihapiirin itäreunassa on vuoden 1987 inventoinnin aikana ollut vielä asuinrakennus, joka oli rakennettu vuonna 1890. Rakennuksessa oli tehty muutoksia vuonna 1917 Otto Ekmanin suunnitelmien mukaisesti. Rakennus on purettu.

ARVOTUS

Aiemmat arvotukset

Rahkolan kiinteistön kokonaisuus on vuoden 1998 inventoinnissa arvotettu rakennushistoriallisesti ja historiallisesti arvokkaaksi R, H. Yksittäisiä rakennuksia ei ole erikseen arvotettu.

Palosaaren ja Suntin salmen kulttuuriympäristöselvityksessä vuodelta 2007 on kiinteistön rakennukset arvotettu seuraavasti:

tehdasrakennukset	valtakunnallisesti merkittävä rakennus
varastorakennus	paikallisesti merkittävä rakennus

Rahkolan kiinteistö kuuluu valtakunnallisesti merkittään rakennettuun kulttuuriympäristöön Palosaaren satama, telakka ja tehdasalue. (vahvistettu vuonna.2009)

Kohde	Arvotus 2016	Toimenpidesuositus
Varasto (Rakennus I)		
Venevaja/varasto (II-III)	H	
Tehdasrakennus (IV-VII)		
osa IV	H	
osat V-VII	R,H,M	A,K
Tehdasrakennus (IX-XII)		
Osa X	R,H,M	heikon kunnon vuoksi ei esitetä suojelua
Osat IX, XI ja XII	R,H,M	A,K
Osa XII	H,M	A,K
Rautavarasto	H,M	

Rahkolan tehdasalue on kokonaisuutena arvokas niin historiallisesti, rakennushistoriallisesti kuin maisemallisestikin. Kokonaisuuden arvot tulee huomioida alueen suunnittelussa sekä tulevaisuudessa muutos- ja korjaustöissä.

Vaasan Saippua Oy, Levoninkatu 2

Palosaarelle perustettiin vuoden 1855 tienoilla Waasan Saippua – tehdasyhtiö, joka aloitti toimintansa vuonna 1888. Tehtaaseen hankittiin koneet Västervikissä sijainneesta J. Finnilän saippuatehtaasta. Finnilän saippuatehdas perustettiin vuonna 1884, mutta toiminta päättyi melko pian. Waasan Saippua-tehdasyhtiön perustajina olivat Emma Wissing ja Gerbyn pikipruukin omistaja A. Hägglund. Yritys muutettiin osakeyhtiöksi vuonna 1896.

Tuotannossa oli aluksi vain pyykkisaippuaa, mutta valikoimaa laajennettiin vuonna 1892 steariini- ja glyseriini- ja vuonna 1895 hienosaippuoilla. 1900-luvulla tuotanto monipuolistui ja vuonna 1911 aloitettiin glyseriinin valmistus ja myöhemmin tuotannossa oli myös pesupulverit, kristallisooda sekä partavaahto ja –saippua. Vuonna 1903 Waasan Saippua Oy oli Suomen suurin saippuanvalmistaja. Toiminta siirtyi Palosaaresta Vaskiluotoon ja tilat jäivät pienyritystoimintojen yms. käyttöön. Saippuatehtaan toiminta päättyi 1980-luvun lopulla.

Waasan Saippua toimi vuoteen 1927 loppuvuoteen asti puisessa tehdasrakennuksessa. Rakennus paloi loppuvuodesta 1927 ja uusi tiilinen tehdasrakennus valmistui A. Lepistön suunnitelmien mukaisesti kesällä 1928. Rakennuksen eteläpäätyä korotettiin vuoden 1934 jälkeen kerroksella. Tehdasrakennuksen pohjoispäässä on puurakenteinen, pulpettikattoinen vajaosa on toiminut kristallisoodatuotantotiloina.

Tehdasalueella sijaitsee myös vuonna 1897 valmistunut konttori-asuinrakennus. Rakennuksen päädyssä on funktionalismista vaikutteita saanut portinvartijan rakennus, joka on valmistunut vuonna 1953 E. Sjöbergin suunnittelemana.

Saippuatehtaan eteläpäädyssä sijaitseva lautarakenteinen varastorakennus on valmistunut tehtaan laajennuksen jälkeen, jolloin laajennusosan alta purettiin vanhat varastorakennukset. Lisäksi tehtaan pohjoispuolella on jäljellä kaksi lauta/hirsirakenteista varastorakennusta. Näistä tehdasta lähempänä oleva varastorakennus on valmistunut vuonna 1924 K. J. Reiniuksen ja Otto Ekmanin suunnitelmien mukaan ja toinen, hieman kauempana oleva rakennus on valmistunut vuonna 1929 todennäköisesti I. Dahlan suunnittelemana. Varastorakennusten yhteydessä on Levoninkadun reunalla ollut asuin- ja varastorakennuksia siten, että pihapiiri on rakennettu umpinaiseksi. Saippuatehtaan kiinteistöllä, tehtaan meren puoleisella piha-alueella sijaitsee vuonna 1900 valmistunut Palosaaren Luotsiaseman hirsirakennus.

Rakennusten numerointi viittaa vuoden 1998 inventointiin.

Kartta 3. Saippuan alueen rakennuskanta.

Saippuatehdas, Rakennus I (1019260204)

Saippuatehtaan rakennus valmistui vuonna 1928, edellisenä vuonna tulipalossa tuhoutuneen puurakenteisen tehdasrakennuksen tilalle. Tehdasrakennusta on laajennettu ja korotettu 1930- ja 1940-luvuilla. Tiilirakennuksen pohjoispäädyssä on lisäksi pieni, puurakenteinen varasto-osa. Vanha tehdasrakennus toimii nykyisin työ- ja varastotiloina.

Kuvat 10 ja 11. Vanha saippuan tehdasrakennus vuonna 2015.

Toimistorakennus, Rakennus II (1019260215)

Alkuperin asuinrakennuksena toiminut rakennus on valmistunut Levoninkadun varteen vuonna 1897. Rakennus toimi pitkään Vaasan Saippuan konttoritiloina ja sen pätyyn rakennettiin tehtaan kulunvalvontaa varten portinvartijan rakennus vuonna 1953 E. Sjöbergin suunnitelmien mukaan. Myöhemmin rakennus on toiminut kahvilana ja nuorisotiloina.

Kuva 12. Entinen konttori-asuinrakennus ja portinvartijan rakennus vuonna 2015.

Varasto, Rakennus III (1019260226)

Rankorakenteinen varastorakennus rakennettiin tehdasrakennuksen laajennuksen yhteydessä tontin eteläreunalle. Vanhat varastot olivat sijainneet laajennusosan paikalla, joten uusi varasto tarvittiin.

Kuva 13. Varastorakennus on säilynyt ulkoasultaan hyvin.

Makasiini, Rakennus IV

(1019260171) PURETTU

Kivi-, tiili- ja puurakenteinen makasiinirakennus valmistui Saippuan tehdasalueelle vuonna 1895. Rakennus toimi varastotiloina vielä 1990-luvulla, jolloin sen puurakenteet tuhoutuivat tulipalossa. Rakennuksen kivrakenteiset osat on purettu vain muutama vuosi sitten.

Kuva 14. Makasiinirakennus vuonna 2005. Kuva Kaj Höglund

Luotsiasema, Rakennus V(1019260160)

Luotsiasema Palosaarelle perustettiin jo 1800-luvulla ja uusi hirsirunkoinen luotsiaseman rakennus valmistui vuonna 1900. Luotsiaseman rakennus on säilynyt rungoltaan hyvin alkuperäisenä, joitain muutoksia ulkoasussa on tehty. Rakennukseen myöhemmin liitetty varastokatos on purettu 2000-luvulla.

Kuva 15. Luotsiaseman rakennus vuonna 2015.

Varasto, Rakennus VI (1019260193)

Tehdasalueen pohjoisreunassa sijaitseva puurakenteinen varasto-tallirakennus on valmistunut vuonna 1924 K. J. Reiniuksen suunnitelmien mukaan. Ilmeisesti Otto Ekman on suunnitellut rakennukseen muutoksia tai laajennuksen.

Kuva 16.
Varastorakennus
rannan suunnasta.

Varasto, Rakennus VII (1019260182)

Tehdasalueen pohjoisreunassa sijaitseva puurakenteinen varastorakennus on valmistunut vuonna 1929 mahdollisesti I. Dahlsin suunnitelmien mukaan. Rakennuksessa on hirsirakenteinen leveämpi osa sekä rankorakenteinen varasto ja lisäksi pieni tiilirunkoinen huone Levoninkadun puoleisessa päätyosassa.

Kuva 17. Varastorakennus
Levoninkadulta.

ARVOTUS

Aiemmat arvotukset

Vaasan Saippuatehtaan kiinteistön kokonaisuus on vuoden 1998 inventoinnissa arvollettu rakennushistoriallisesti ja historiallisesti arvokkaaksi R, H. Yksittäisiä rakennuksia ei ole erikseen arvollettu.

Palosaaren ja Suntin salmen kulttuuriympäristöselvityksessä vuodelta 2007 on kiinteistön rakennukset arvollettu seuraavasti:

asuin- toimistorakennus	paikallisesti merkittävä rakennus
tehdasrakennus	paikallisesti merkittävä rakennus
alue	paikallisesti merkittävä miljöökokonaisuus

Saippuan kiinteistöstä luotsiaseman rakennus kuuluu valtakunnallisesti merkittään rakennettuun kulttuuriympäristöön Palosaaren satama, telakka ja tehdasalue. (vahvistettu vuonna.2009), muu alue on rajauksen ulkopuolella.

Kohde	Arvotus 2016	Toimenpidesuositus
Tehdas (Rakennus I)	R,H,M	A,K
Konttori (Rakennus II) myös portinvartijan rakennusosa		
	R,H,M	A,K
Varasto (Rakennus III)	H	
Luotsiasema(Rakennus V)	R,H,M	A,K
Varasto (Rakennus VI)	H	
Varasto (Rakennus VII)	H	

Vaasan Saippuan vanha tehdasalue on kokonaisuutena arvokas niin historiallisesti, rakennushistoriallisesti kuin maisemallisestikin. Kokonaisuuden arvot tulee huomioida alueen suunnittelussa sekä tulevaisu- ja korjaustöissä.

Vaasan Saippuan vanha tehdasrakennus sekä aluekokonaisuus ovat osa Vaasan ja maakunnan teollisuushistoriaa. Sekä tehdasrakennus että alue ovat sekä paikallisesti että maakunnallisesti arvokkaita.

Rannan makasiini ja venevaja

Vaasan Saippuan kiinteistöllä eli samalla tonttialueella on tehtaan ja luotsiaseman lisäksi kaksi varasto/makasiinirakennusta. Kohteista ei ole aiempia inventointitietoja eikä arvoista. Rakennukset sisältyvät valtakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön RKY Palosaaren satama-, telakka- ja tehdasalue.

Kartta 4. Saippuan tontin rannan puoleinen osa

Varasto/makasiini, rakennus I (101926014X)

Varasto/makasiinirakennus on ollut Vaasan Saippuatehtaan omistuksessa ja kuuluu edelleen kiinteistölle. Kiinteistörekisterin mukaan makasiini on rakennettu vuonna 1900, mutta rakennus voi olla myös vanhempi. Rakennus melko lailla nykyistä muotoa vastaavana on nähtävillä 1900-luvun ilmakuvissa. Makasiinirakennusta on muokattu useasti sen historian aikana, mutta erityisesti etelänpuoleinen julkisivu on säilyttänyt piirteitä 1900-luvun alkupuolelta.

Kuva 18.
Venevaja/varasto
marraskuussa
2015.

Makasiini/Wolffin paja, rakennus II (101926015Y)

Rahkolan vanhemman tehdasrakennuksen suuntaisena, pääty rantaa kohti sijoitettuna on jäljellä osa vanhasta makasiinirakennuksesta. Kiinteistörekisteri antaa rakennukselle rakennusvuodeksi 1900, mutta Vaasan Merimuseon johtajan Unto Lintalan tutkimuksien mukaan rakennus kuuluu laivanvarustaja Wolffin telakka-alueen rakennuksiin ja siten peräisin 1800-luvulta. Rakennuksen rannan puoleinen pää on ilmeisesti toiminut pajana. Karttakuvassa (Kartta 3.) on vielä näkyvissä suurehko rakennuskokonaisuus, mutta tästä on jäljellä enää meren puoleisin osa eli kyseinen pajarakennus. Rakennuskokonaisuus näkyy yhtenäisenä ja hyväkuntoisena 1900-luvun alkupuolen ilmakuvissa ja vielä 1950-luvun ilmakuvassa Rahkolan tehdasalueesta, jolloin makasiini/paja näkyy kuvan taustalla. Rakennus on tunnistettavissa myös vuoden 1893 kartasta. Myös tämä rakennus on ollut Vaasan Saippuatehtaan omistuksessa ja kuuluu edelleen kiinteistölle.

Kuva 19. Pajarakennus marraskuussa 2015.

ARVOTUS

Aiempia arvotuksia ei ole.

Vanhat varasto/makasiinirakennukset sisältyvät valtakunnallisesti merkittään rakennettuun kulttuuriympäristöön Palosaaren satama, telakka ja tehdasalue. (vahvistettu vuonna.2009),

Kohde	Arvotus 2016	Toimenpidesuositus
Varasto/Makasiini	H	
Makasiini/Paja	R,H,M	Kohde erittäin huonokuntoinen.

Vaasan Saippuan kiinteistön ranta-alue on osa vanhaa laivanvarustaja Wolffin telakka- aluetta. Vanha telakka-alue on historiallisesti merkittävä ja ranta-alueen vanhat kivrakenteet tulee huomioida sekä mahdollisuuksien mukaan säästää alueen suunnittelussa sekä tulevissa muutos- ja korjaustöissä.

Liite 1

Aluerajaus RKY Palosaaren satama-, telakka- ja tehdasalue

